

І.І. КИЧКО,
д.е.н., доцент
А.В. ХОЛОДНИЦЬКА,

к.е.н., доцент, Чернігівський національний технологічний університет

Мотиваційні чинники підвищення якості освіти в Україні

У статті піднімається проблема падіння якості освіти в Україні. Обґрунтовано актуальність даного напрямку дослідження. Визначені основні фактори впливу на якість освіти. Проведений аналіз стану ринку освітніх послуг в Україні. Запропоновані напрями удосконалення системи мотивації учасників освітнього процесу. Зроблено акцент на посилення впливу мотиваційних чинників на якість освіти. Обґрунтовано, що врахування мотиваційних чинників дозволить покращити якість навчання та збільшити загальний рівень якості освіти в країні.

Ключові слова: освіта, державне регулювання, якість освіти, мотивація.

И.И. КИЧКО,
д.э.н., доцент
А.В. ХОЛОДНИЦКАЯ,

к.э.н., доцент, Черниговский национальный технологический университет

Мотивационные факторы повышения качества образования в Украине

В статье поднимается проблема падения качества образования в Украине. Обоснована актуальность данного направления исследования. Определены основные факторы, которые влияют на качество образования. Проанализирован рынок образовательных услуг в Украине. Предложены направления совершенствования системы мотивации участников образовательного процесса. Сделан акцент на усиление влияния мотивационных факторов на качество образования. Обосновано, что учет мотивационных факторов позволит улучшить качество обучения и увеличить общий уровень качества образования в стране.

Ключевые слова: образование, государственное регулирование, качество образования, мотивация.

I. KYCHKO,
professor, associate professor
KHOLODNYTSKA,
candidate of economic sciences,

associate professor, Chernihiv National University of Technology

Motivational factors of improvement of the quality of education in Ukraine

In this article, the problem of reduction of educational quality in Ukraine is revealed. The relevance of this field of study is justified. The main factors of influence on the quality of education are identified. The analysis of an actual situation in the sphere of educational services in Ukraine is conducted. The ways of improvement of the motivational system for participants of educational process are proposed. The empowerment of motivational factors on the quality of education is emphasized. The justified motivational factors which are taken into account will give the opportunity to improve the educational quality and to enhance the general level of the educational quality in Ukraine.

Keywords: education, governmental regulation, educational quality, motivation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах освіта в Україні втрачає раніше завойовані позиції в світі. Функціонування комерційних ВНЗ змушує і державні знижувати планку вимогливості до рівня знань студентів. На всіх рівнях все наполегливіше обговорюється питання про доцільність залу-

чення висококваліфікованих фахівців із-за кордону, необхідність отримання освіти за кордоном. Важливе та вкрай актуальне завдання забезпечення якості освіти в Україні, яка б відповідала динамічним змінам у суспільстві, економіці, технологіях, професійній діяльності, має вирішуватись в

умовах зменшення обсягів фінансування, скорочення контингенту учнівської молоді, низької заробітної плати вчителів та професорсько-викладацького складу. Одним із напрямів вирішення проблеми якості освіти є підвищення рівня мотивації суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженням видів, методів і механізмів системи мотивації присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема С. Адамс, Р. Аркрайт, Ч. Баббідж, Д. Богиня, Д. Бодді, Б. Вайнер, Ф. Герцберг, Г. Дмитренко, А. Колот, К. Левін, Ф. Лютенс, А. Маслоу, М. Мескон, А. Сміт Ф. Тейлор, Д. Уатт та ін.

Питаннями якості освіти, ризиками освітнього процесу займаються Н.Г. Діденко, Ю.Ф. Зінковський, С.А. Калашнікова, І.С. Каленюк, О.В. Куклін, В.І. Луговий, Т.О. Лукіна, О.П. Мещанінова, В.М. Огаренко, Ю.М. Рашкевич, М.Ф. Степко, Ж.В. Таланова, В.А. Ямковий та інші.

Мета статті: дослідження стану якості освіти в Україні та визначення мотиваційних чинників, що сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах інтеграції до європейського наукового простору та демократизації всіх сфер суспільного життя постала проблема модернізації освітньої парадигми та освітніх орієнтирів, оскільки вона відіграє ключову роль у розбудові держави.

Нині активізуються освітні ризики, тобто загрози для функціонування освіти, що можуть призвести до значних втрат, а саме: економічні (вивільнення висококваліфікованого персоналу,

закриття навчальних закладів, зменшення контингенту учнівської молоді); соціально-політичні (безробіття висококваліфікованих працівників, низький рівень оплати праці, падіння престижу національної системи освіти); педагогічні (зниження якості освіти) тощо [1, 2].

В даний час в Україні послідовно здійснюються заходи, що спрямовані на поетапне реформування освітньої галузі, підвищення її якості і конкурентноздатності відповідно до суспільно-економічних викликів сучасності та світових процесів глобалізації.

Щодо трактування змісту якості освіти вважаємо досить ґрунтовною позицію В.Ю. Бикова, який визначає якість освіти як інтегральний показник результативності навчального процесу, який повинен забезпечити різнобічний розвиток особистості [3].

Як стверджують фахівці, якість освіти останнім часом впала. Знижується рівень підготовки в школі з математики, фізики, хімії, біології.

У зв'язку із зниженням рівня народжуваності суттєво зменшилась кількість учнів у школах, що суттєво вплинуло на зменшення контингенту учнів та студентської молоді.

У результаті помітного зниження рівня народжуваності кількість учнів також скоротилася на 245,4 тис. осіб за період 2010/11–2016/17 навчальних років. У зв'язку зі скороченням контингенту учнів відмічається різке скорочення чисельності загальноосвітніх навчальних закладів з 19617 одиниць у 2010/2011 навчальних ро-

Таблиця 1. Динаміка чисельності навчальних закладів та контингенту студентів за 2010–2017 рр.

Показники	Роки навчання						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Кількість загальноосвітніх закладів, од	19 617	19 203	19 006	18 634	17 604	17 337	16 858
у тому числі:							
державної та комунальної форми власності	19 425	19 014	18 815	18 450	17 437	17 167	16 678
приватної форми власності	192	189	191	184	167	170	180
Кількість учнів, тис. осіб	4 090,9	4 076,5	4 008,8	3 987,8	3 757,1	3 783,2	3 845,5
Кількість навчальних закладів, од	813	805	785	767	664	659	657
у тому числі:							
державної та комунальної форми власності	637	633	619	609	520	525	527
приватної форми власності	176	172	166	158	144	134	130
Кількість студентів – усього, осіб	2418111	2246363	2106174	1992882	1689226	1605270	1586754

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

ках до 16858 у 2016/2017 навчальних роках (зменшення на 2759 од.).

Зважаючи на це, за період з 2010–2011 по 2016–2017 навчальний рік спостерігається стійка тенденція скорочення чисельності вищих навчальних закладів з 813 до 657 (156 одиниць). Таке скорочення відбулося в результаті об'єднання навчальних закладів та поступового закриття приватних закладів освіти (46 одиниць).

Крім того, перед сучасною вищою школою також постають серйозні соціальні проблеми, а саме: проблеми зацікавленості студентів в освіті (відсутність мотивів до навчання, виховання студентів); низький рівень заробітної плати викладачів; незадовільний стан матеріально-технічної бази навчальних закладів у зв'язку з обмеженістю державного фінансування; плінність кадрів; падіння престижу професійної освіти; падіння престижу отримання освіти в Україні взагалі.

В таблиці 2 дослідимо стан фінансування освіти за останні 16 років.

З даних таблиці бачимо, що кожного року сума видатків на фінансування освіти не має чіткої ди-

наміки. У загальній структурі видатків найбільшими витрати на освіту були у 2010 році – 1,1%, а найнижчими у 2000 році – 14,7%. Починаючи з 2010 року відмічається значне скорочення обсягів фінансування, що в свою чергу спричинило і зниження їх питомої ваги у видатках бюджету до 15,6%.

Скорочення обсягів бюджетного фінансування обумовлює зростання контингенту студентів, що навчаються за кошти фізичних осіб (див. рисунок).

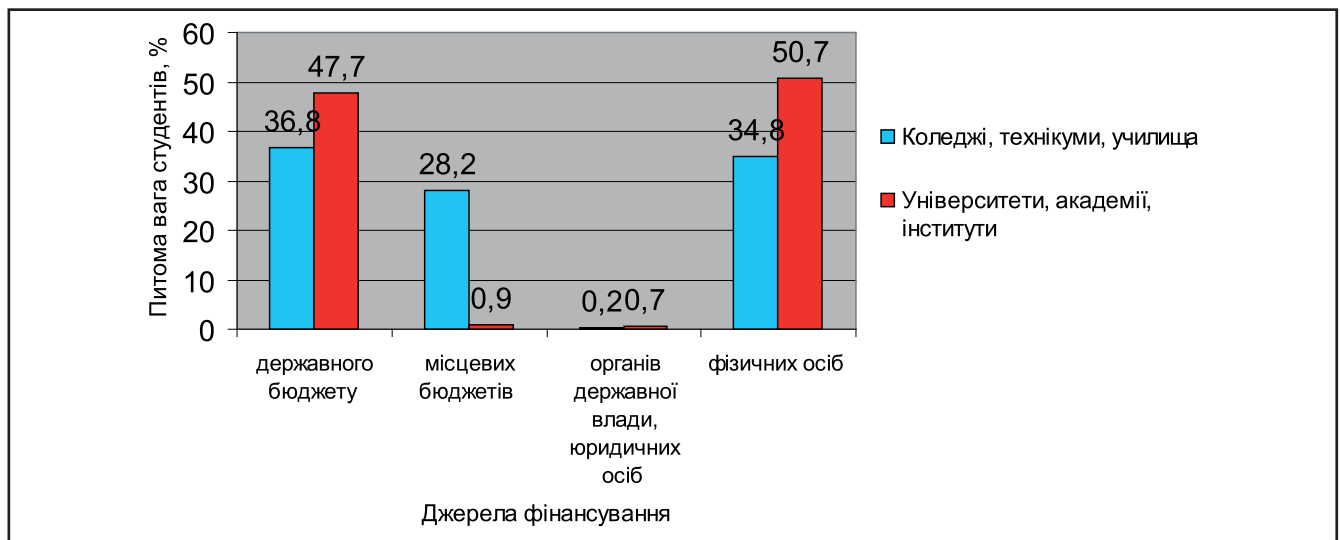
З (див. рисунок) бачимо, що найбільша кількість студентів навчається за кошти фізичних осіб 50,7% – в університетах, академіях та інститутах та 34,8% – у коледжах, технікумах та училищах, що пояснюється скороченням видатків на освіту у державному бюджеті.

Відбувається суттєве скорочення наборів студентів у заклади професійно-технічної освіти, оскільки випускники, які отримали первинну професійну освіту, мають вступати до вищих навчальних закладів на загальних підставах. Це помітно знижує рівень соціальної захищеності молоді на ринку праці й призводить до зростання соціальної напруженості в суспільстві.

Таблиця 2. Загальні видатки зведеного бюджету України на фінансування освіти за період 2000–2016 рр.

Показники	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	48148,6	141989,5	377842,8	523004,8	679871,4	701801,3
У тому числі видатки на фінансування освіти, млн. грн.	7085,5	26801,8	79826,0	100105,6	114193,5	109155,2
У % до видатків зведеного бюджету	14,7	18,1	21,1	19,1	16,8	15,6

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Питома вага студентів у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації за формами фінансування

Останніми роками помітно погіршилося фінансово-економічне забезпечення системи професійної освіти, що обумовлене переструктуруванням видатків державного бюджету на користь військово-промислового комплексу, невиправданним скороченням витрат на професійно-технічну освіту та переведенням її фінансування на місцеві бюджети [4].

Останніми роками спостерігаємо також відтік студентів за кордон. Не менш серйозним чинником є міграція.

Досліджуючи проблему якості вищої освіти, з численних факторів доцільно виділити наступні:

1) підвищення вимог з боку реальних і потенційних замовників (споживачів);

Потребують удосконалення механізми соціального партнерства між навчальними закладами, представниками бізнесу та державою. У цьому контексті бракує узгоджених дій центральних та регіональних (місцевих) органів влади. Головною умовою такого партнерства мають стати двосторонні угоди, що передбачатимуть для викладачів обов'язкове стажування на підприємствах, в організаціях, установах та залучення викладачів фахових дисциплін до співпраці у вирішенні господарсько-фінансових та економічних питань, а для студентів – квотування місць для навчальної та виробничої практики з можливістю працевлаштування.

2) врахування наслідків інтеграції в світовий освітній простір.

Максимально зберігаючи і зміцнюючи українську ідентичність в освіті, необхідно максимально інтегрувати її до європейського та світового освітнього та наукового простору.

З метою підвищення якості освітніх послуг в умовах інтеграції до всесвітнього освітнього простору доцільно:

- здійснювати планування освітньої діяльності та проводити постійний моніторинг освітніх програм;
- сприяти підвищенню якості контингенту здобувачів освітніх послуг;
- нарощувати кадровий потенціал освітніх закладів завдяки поєднанню матеріальної, трудової та статусної мотивації;
- посилювати застосування інформаційних систем в управлінні освітнім процесом;
- своєчасно виявляти академічний плагіат та запобігати його проявам у навчально-науковому процесі.

Управління якістю освіти – це цілеспрямований вплив на освітній процес з метою забезпечення учнів освітою тієї якості, яка необхідна. Освітнім процесом (як і будь-яким іншим) не тільки можна, а й потрібно управляти для досягнення освіти високої якості. Коли йдеться про якість освіти, то мається на увазі і якість освітнього процесу, і його результат.

Державна політика якості вищої освіти, є компонентом державної політики якості в Україні, елементами якої є якість системи, якість процесу і якість результатів навчання, гарантії якості, рівні затребуваності навчання, система менеджменту якості вищої освіти, ефективність внутрішнього менеджменту якості у ВНЗ, ступінь задоволеності безпосередніх споживачів освітніх послуг тощо [5].

Значною мірою вона визначає вирішення питань якості у всіх сферах життя, в тому числі стратегічного питання – підвищення якості життя населення.

Одним із напрямів підвищення якості освіти є удосконалення мотиваційного процесу.

Система мотивації працівників може включати: підвищення заробітної плати, преміювання, складові соціальної політики, створення сприятливих умов праці, оголошення різноманітних подяк, створення сприятливого соціально-психологічного клімату, корпоративну культуру, надання самостійності в роботі, підтримання статусу працівника на належному рівні тощо.

Відповідно до вищесказаного можна виокремити такі напрями удосконалення системи мотивації учасників освітнього процесу:

1) раціоналізація режимів праці та відпочинку; покращення умов праці (покращення організації праці на робочих місцях; ліквідація порушень трудової дисципліни; скорочення плинності кадрів, створення стабільних трудових колективів; ріст кваліфікації кадрів);

2) приділення уваги статусній мотивації; можливість посадового росту, організація планування кар'єри;

3) створення сприятливого соціально-психологічного клімату;

4) поєднання заходів соціальної політики та системи стимулів;

5) розроблення корпоративної культури.

Раціоналізація режимів праці та відпочинку передбачає запровадження нових, прогресивних графіків роботи тощо. Покращення умов праці та її організації в школі, ВНЗ можливе в разі

розширення функцій вчителів, професорсько-викладацького складу. Оскільки умови праці є одночасно і потребою, і мотивом, то вони безпосередньо впливають на якість праці.

Важливим завданням має стати забезпечення освіти педагогічними і науково-педагогічними працівниками, підняття їх соціального статусу, заробітної плати до гідного рівня. Фахова підготовка викладачів повинна бути ґрунтовно вдосконалена і синхронізована з модернізацією освіти.

Стимули кар'єрного росту також суттєво підвищують рівень мотивації, зокрема, розширення повноважень та можливість самостійно приймати рішення; повна реалізація творчого потенціалу; постійне підвищення по службі; обрання до керівних органів управління. Підвищення рівня кваліфікації кадрів безпосередньо пов'язаний з можливістю кар'єрного росту та плануванням кар'єри.

Створення сприятливого психологічного клімату в колективі полягає у створенні оптимальних умов праці серед працівників. Це в свою чергу сприяє уникненню непорозумінь, напруженості як всередині колективу, так і між різними рівнями управління.

Серед додаткових соціальних важелів, які доцільно впроваджувати в закладах освіти, є соціальні пакети, зокрема: безкоштовне користування дошкільними закладами, харчування на роботі, медичне обслуговування; оплата підприємством транспортних видатків працівника; безкоштовне користування спортивним знаряддям та будівлями; підвищення кваліфікації за рахунок підприємства; стимулювання співробітників, які не палять тощо. Ці важелі не мають системного характеру, досить рідко застосовуються у практиці функціонування суб'єктів господарювання.

Необхідно приділяти увагу пропаганді корпоративної культури, її вдосконаленню та оновленню. Формуючи корпоративну культуру працівників, необхідно орієнтуватися на основні аспекти моральної поведінки та ціннісні орієнтації, а саме: розуміння кожним працівником місії управління, підтримання духу новаторства тощо.

На даний момент підготовка професіонала «вищої проби» неможлива без введення в освітній процес інноваційних технологій, Аналіз результатів соціологічних опитувань дозволяє виявити такі тенденції. І студенти, і викладачі представлених вузів єдині в думці, застосування інноваційних методів в навчанні підвищує якість освітньо-

го процесу. Найбільш ефективними респонденти вважають: ділові ігри та конкурси презентацій, електронні підручники та інформаційні бази даних.

Висновки

Отже, питання підвищення якості освіти є багатомірним, охоплює всі характеристики освітньої діяльності, обумовлюється різноманітними факторами, пов'язаними з розв'язанням проблем як на рівні окремого навчального закладу, так і на державному рівні.

Необхідно по можливості скорочувати обсяги бюджетного недофінансування загальної середньої освіти, підвищувати мотивуючу і стимулюючу роль державного і місцевих бюджетів, знаходити нові джерела фінансування, розширювати права і відповідальність закладів щодо використання коштів. Крім того, система освіти має бути повною мірою адаптована до вимог ринку праці та розвитку економіки України.

Головна мета управління мотивацією в закладах освіти має полягати в тому, щоб мотиваційні цілі кожного з учасників освітнього процесу співпадали. Добре спланована система мотивації дозволяє суттєво підвищувати ефективність роботи персоналу. Для того, щоб отримати максимальну віддачу від застосування методів мотивації та підвищити рівень продуктивності праці необхідно використовувати їх у комплексі.

Список використаних джерел

1. Каленюк І. Ризик-менеджмент у системі вищої освіти України / І. Каленюк, О. Куклін // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – Вип. 5. – С. 23–28.
2. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І.С. Каленюк, О.В. Куклін, В.А. Ямковий // Економіка України. – 2015. – № 2. – С. 70–83.
3. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія [Текст] / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень, В.І. Луговий, А.М. Гуржій, О.Я. Савченко]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
5. Управління якістю освіти: досвід та інновації: колективна монографія / під заг. ред. Л.Л. Сушенцевої, Н.В. Житник. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2014. – 462 с.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Зіньковський Ю.Ф. Особливості сучасної парадигми вищої технічної освіти/ Ю.Ф. Зіньковський, Г.О. Мірських // Вісник Національного технічного університету України «КПІ» Серія – Радіотехніка. Радіоапаратобудування.– 2010.– №40.– С. 154–160

8. Калашнікова С.А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія / С.А. Калашнікова ; Київ. ун–т ім. Бориса Грінченка. — Київ : Київ. ун–т ім. Бориса Грінченка, 2010. — 379 с.

9. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія/ Ю.М. Рашкевич; Нац. ун–т «Львівська політехніка». — Львів : Вид–во Львів. політехніки, 2014. — 166 с.

УДК 339.976:336.227.3

А.В. МАКСИМЕНКО,

к.е.н, доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»

Офшорні центри як інструмент міжнародного податкового планування

Уточнено концептуальні підходи до трактування сутності офшорних центрів. Визначено сутнісні характеристики та роль офшорних центрів як інструменту міжнародного податкового планування. Узагальнено критерії визнання офшорів та визначено особливості рейтингів міжнародних організацій за привабливістю податкового середовища. Акцентовано зусилля світової спільноти щодо протидії офшорним схемам.

Ключові слова: податкове навантаження, податкове регулювання, офшорні центри, офшорні схеми.

А.В. МАКСИМЕНКО,

к.э.н, доцент кафедры международного учета и аудита

ДВНЗ «Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана»

Оффшорные центры как инструмент международного налогового планирования

Уточнены концептуальные подходы к трактовке сущности оффшорных центров. Определены сущностные характеристики и роль оффшорных центров как инструмента международного налогового планирования. Обобщены критерии признания оффшоров и определены особенности рейтингов международных организаций по привлекательности налоговой среды. Акцентируются усилия мирового сообщества по противодействию оффшорным схемам.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоговое регулирование, оффшорные центры, оффшорные схемы.

A. MAKSYMENKO,

Ph.D. in Economics, Associate Professor,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Offshore centers are an instrument of international tax planning

The conceptual approaches to the interpretation of the essence of offshore centers are specified. The essential characteristics and the role of offshore centers as an instrument of international tax planning are determined. The criteria of recognition of offshore are generalized and the peculiarities of ratings of international organizations are determined due to the attractiveness of the tax environment. The efforts of the world community to counteract offshore schemes are accentuated.

Keywords: tax burden, tax regulation, offshore centers, offshore schemes.

Постановка проблеми. У зв'язку зі значним податковим навантаженням у більшості країн світу, компанії все частіше змушені шукати мож-

ливі шляхи зменшення податкового тиску. Саме тому протягом останніх років все більшої актуальності набуває використання такого фінансо-